

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 33 (2012)

Δελτίον ΧΑΕ 33 (2012), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Δημήτρη Κωνσταντίου (1950-2010)

Ο ζωγράφος Αντώνιος Βασιλάκης. Νέα αρχαιακά τεκμήρια για τη ζωή και το έργο του

Χρύσα ΜΑΛΤΕΖΟΥ

doi: [10.12681/dchae.1250](https://doi.org/10.12681/dchae.1250)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΑΛΤΕΖΟΥ Χ. (2014). Ο ζωγράφος Αντώνιος Βασιλάκης. Νέα αρχαιακά τεκμήρια για τη ζωή και το έργο του. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 33, 253–256. <https://doi.org/10.12681/dchae.1250>

Χρύσα Μαλτέζου

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ
 ΝΕΑ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ*

Εκδίδεται άγνωστο νοταριακό έγγραφο, τοῦ 1610, ἀπὸ τὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας, ποῦ ἀναφέρεται σὲ ἔργο τοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Βασιλάκη. Μὲ βάση τὶς πληροφορίες τοῦ ἐγγράφου, ὁ ζωγράφος καὶ ὁ γιὸς του Στέφανος, ζωγράφος κι αὐτός, συμφώνησαν μὲ τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς τῆς Santa Maria dei Carmini στὴ Βενετία νὰ ζωγραφίσουν μία pala. Τὸ ἔργο σήμερα δὲν σώζεται.

An unknown notarial document conserved in the State Archive of Venice d. 1610 is published, which refers to a work by the painter Antonios Vassilakis. Based on the evidence in the document, the painter and his son Stefanos, a painter himself, agreed with the monks of the monastery of Santa Maria dei Carmini in Venice to paint a pala. The work no longer survives.

Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Βασιλάκη, ἐπονομαζόμενου Aliense (1556-1629), διαθέτομε ὄχι λίγες πληροφορίες, συγκεντρωμένες κυρίως ἀπὸ τὸν πιστὸ μαθητὴ του Carlo Ridolfi στὸ γνωστὸ δίτομο ἔργο του *Le meraviglie dell'arte*, δημοσιευμένο τὸ 1646-1648 ποῦ ἀναφέρεται στοὺς διάσημους βενετοὺς ζωγράφους¹. Γεννημένος στὴ Μῆλο, ὁ Ἀντώνιος, γιὸς τοῦ Στέφανου, ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του σὲ νεαρὴ ἡλικία στὴ Βενετία, ὅπου ἐργάστηκε στὴν ἀρχὴ

τῆς σταδιοδρομίας του στὸ ἐργαστήρι τοῦ Paolo Veronese². Πολυάριθμα ἔργα του, δυτικῆς τεχνοτροπίας, διασώζονται σὲ ναοὺς τόσο τῆς Βενετίας ὅσο καὶ ἄλλων ἰταλικῶν πόλεων, ὅπως τῆς Padova, τοῦ Treviso, τῆς Vicenza, τοῦ Belluno, τοῦ Salò κ.ά. Στὴ Βενετία, μετὰ τὴν πυρκαγιά ποῦ ἐπληξε τὸ Δουκικὸ Παλάτι, τὸ 1577, οἱ βενετικὲς ἀρχὲς τοῦ ἀνέθεσαν νὰ ζωγραφίσει ἐκτεταμένες ἐπιφάνειες ἐσωτερικῶν χώρων τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ μνημείου³. Γρήγορα ἀπέκτησε τὴ φήμη καλοῦ ζωγρά-

Λέξεις κλειδιά

Μεταβυζαντινὴ περίοδος, Βενετία, ζωγραφικὴ, ἔργο Ἀντωνίου Βασιλάκη.

Keywords

Post Byzantine period, Venice, painting, a work by Antonios Vassilakis.

* Ἡ ἐργασία στηρίζεται στὸ νέο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ ποῦ ἐντόπισε στὸ βενετικὸ ἀρχεῖο καὶ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου ὁ Χρῆστος Ζαμπακόλας, ὑπὸτροφος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας. Τοῦ ἐκφράζω καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὶς εὐχαριστίες μου. Εὐχαριστίες ὀφείλω, ἐπίσης, στὸν συνάδελφο Παναγιώτη Ἰωάννου γιὰ τὶς βιβλιογραφικὲς ὑποδείξεις του καὶ γιὰ τὴ χρήσιμη καὶ ἐνδιαφέρουσα συζήτησή μας σχετικὰ μὲ τὸν ζωγράφο.

¹ Παραπέμπω στὴν β' ἔκδοση τοῦ ἔργου: C. Ridolfi, *Le meraviglie dell'arte ovvero vite degli illustri pittori veneti e dello stato*, τ. 2, Padova 1837 (φωτοανατυπ. ἔκδ. 1999), 431-453. Γιὰ τὸν βίο καὶ τὴν παραγωγή τοῦ Ἀντωνίου Βασιλάκη ὑπάρχει ἐκτενὴς βιβλιογραφία. Βλ. ἐνδεικτικὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἀλλὰ χρήσιμο ἄρθρο τοῦ Ν.Σ. Καλοῦτση, «Ἀντώνιος Βασιλάκης», *Νέα Πανδώρα* 7, φυλλ. 153, 1 Αὐγούστου 1856, 199-20, Μ. Χατζηδάκης, *Ἑλληνες ζωγράφοι μετὰ τὴν Ἄλωση (1450-1830) μὲ εἰσαγωγή στὴν ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς τῆς ἐποχῆς*, τ. 1, Ἀθήνα 1987, 186, Χ. Μακρυνώστας,

Ἀντώνιος Βασιλάκης ὁ ἐπιλεγόμενος Aliense 1556-1629. Ἐνας Μῆλιος ζωγράφος στὴ Βενετία, Ἀθήνα Μῆλος 1993. *Λεξικὸ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ζωγράφοι-γλύπτες-χαράκτες, 16ος-20ός αἰώνας*, συντονισμὸς ἐκδοσης Δώρα Κομίνη Διαλέτη, ἐπιστ. ἐπιμ. Ευγ. Δ. Ματθιόπουλος, ἐκδ. Μέλισσα 1997, 151-154 (ὅπου συγκεντρωμένη βιβλιογραφία) καὶ Εὐγενία Δρακοπούλου, *Ἑλληνες ζωγράφοι μετὰ τὴν Ἄλωση (1450-1850)*, τ. 3, Ἀθήνα 2010, σ. 180. Βλ. ἀκόμη P. Molmenti, «Un contratto fra il Comune di Salò e i pittori Palma il Giovane e Antonio Vassilachi detto l'Aliense», *Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti* 66 (1906-1907), 395-405 καὶ B.W. Meijer, «Disegni di Antonio Vassilacchi detto l'Aliense», *Arte Veneta* 53 (1998), 35-52.

² Μακρυνώστας, *Ἀντώνιος Βασιλάκης*, ὁ.π., 30-34.

³ Στὴν ἤδη γνωστὴ βιβλιογραφία ποῦ ἀναφέρεται στὰ ἔργα τοῦ Βασιλάκη (βλ. ὁ.π.) ἂς προστεθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ F. Isman, «Tra spie, dipinti e sinfonie, Venezia è vicinissima all'Europa dell'Oriente»,

φου, όπως πιστοποιεί μεταξύ άλλων η πρόσκληση που του είχε απευθύνει ο βασιλιάς της Πολωνίας Σιγισμούνδος ο Γ' να εργαστεί στην αυλή του έναντι πλουσιοπάροχου μισθοῦ⁴. Μαρτυρείται ως μέλος, και μάλιστα ως γαστάλδος, της βενετικής συντεχνίας των ζωγράφων κατά τα έτη 1584-1621⁵. Επίσης, μαρτυρείται το 1600 έγγεγραμμένος μεταξύ των μελών της Έλληνικής Αδελφότητας του Αγίου Νικολάου της Βενετίας⁶.

Το 1600, έτος κατά το οποίο ο Αντώνιος μνημονεύεται ως μέλος της Έλληνικής Αδελφότητας της Βενετίας να πληρώνει τη συνδρομή του, καταχωρίζεται στα ταμειακά βιβλία του σωματείου το όνομα ενός άλλου Βασιλάκη, του Ίακώβου, στον οποίο η Αδελφότητα είχε καταβάλει χρηματικό ποσό για τα σχέδια της Θεοτόκου και του Αγίου Ιωάννου που ο ζωγράφος είχε εκτελέσει, με σκοπό να ψηφιδογραφηθούν στο Ίερό του ναού του αγίου Γεωργίου των Ελλήνων⁷. Ο Μ.Ι. Μανούσακας, συμφωνώντας με τον ιστορικό της κοινότητας, Ιωάννη Βελούδη⁸, θεωρεί ότι τα δύο πρόσωπα μάλλον ταυτίζονται και ότι πιθανότατα η μνεία του ονόματος Jacomo αντί Antonio οφείλεται σε παραδρομή του γραφέα⁹. Όμως, ο Ίακωβος Βασιλάκης μαρτυρείται σε βενετική πηγή να έχει παντρευτεί το 1600 την Giulia Palma, θυγατέρα του περιφανούς ζωγράφου Giacomo Palma. Στην πράξη γάμου ο Ίακωβος αναφέρεται ως γιός του ποτέ Στέφανου, έχει δηλαδή πατρώνυμο ίδιο με αυτό του Αντωνίου Βασιλάκη¹⁰. Νέα αρχαιακά στοιχεία φέρνουν στο φως και άλλες πληροφορίες για το πρόσωπο του Ίακώβου που όπως δείχνουν τα έγγραφα ήταν αδελφός του Αντωνίου. Σύμφωνα με τα τεκμήρια αυτά, το 1606 ο Ίακωβος συντάσσει τη διαθήκη του¹¹ και λίγα χρόνια αργότερα, στις 3

Ίανουαρίου 1610, πεθαίνει σε ηλικία 41 ετών από κάποιο τραύμα που δεν διευκρινίζεται στην αποβιτήριο πράξη¹². Στο πιστοποιητικό θανάτου ο Ίακωβος Βασιλάκης μνημονεύεται ως έμπορος μαλλιού¹³. Το γεγονός ότι το 1600 ένας Ίακωβος είχε ετοιμάσει τα σχέδια για την εκτέλεση των ψηφιδωτών παραστάσεων στην εκκλησία του αγίου Γεωργίου των Ελλήνων οδηγεί στο ερώτημα, αν ο ζωγράφος Ίακωβος ταυτίζεται με τον συνώνυμό του που ασκούσε εμπόριο μαλλιού. Αν λάβει πάντως κανείς υπόψη το κοινωνικό κλίμα μέσα στο οποίο ζούσε ο Ίακωβος, συγκεκριμένα το επάγγελμα του πεθερού του που ήταν κι αυτός ζωγράφος, η ταύτιση του ζωγράφου Ίακώβου με αυτόν που είχε παντρευτεί την κόρη του Palma πρέπει να θεωρείται βέβαιη. Το πρόβλημα της ταύτισης του ζωγράφου με τον έμπορο λύνει νοταριακό έγγραφο του 1596, το οποίο περιέχει ειδήσεις για τα μέλη της οικογένειας του Αντωνίου Βασιλάκη. Πρόκειται για συμβολαιογραφική πράξη, σύμφωνα με την οποία η Pasqua, χήρα του Στέφανου Βασιλάκη, ο Αντώνιος, γιός της Pasqua και του ποτέ Στέφανου, ενεργώντας και για λογαριασμό των ανήλικων θυγατέρων του, Virginia, Sabina, Zanetta και Marina, μαζί με την Isabetta, θυγατέρα του ποτέ Στέφανου Βασιλάκη και σύζυγος του Gasparo D'Ergenta, είχαν εξουσιοδοτήσει τον Ίακωβο, γιό, αδελφό και θείο τους να διεκδικήσει από την Αδελφότητα (*Scuola*) της Misericordia, στην πόλη Ormus, την περιουσία που είχε εκεί αφήσει ο ποτέ Ιωάννης (Zuanne), γιός της Pasqua και του ποτέ Στέφανου Βασιλάκη, αδελφός του Αντωνίου και της Isabetta. Έκτος από τα μέλη της οικογένειας Βασιλάκη, τον Ίακωβο είχε εξουσιοδοτήσει για τον ίδιο σκοπό και ο συνεταίρος του

Venezialtrove, Almanacco della presenza veneziana nel mondo 9 (2010), 17 18, 29, όπου μνεία του ζωγράφου και φωτογραφική απεικόνιση έργου του («Συλλογή του μάννα έξ ουρανού») που βρίσκεται στην Πράγα.

⁴ Για την πρόσκληση που δεν την είχε αποδεχθεί, στέλνοντας στη θέση του τον μαθητή του Tommaso Dolobella, βλ. Ridolfi, *Le meraviglie dell'arte*, ό.π., 439, πρβλ. Α. Μουστοξύδης, «Αντώνιος Βασιλάκης», *Ελληνομνήμων ή Σύμμικτα Ελληνικά*, τ. 1, Αθήνησις 1845, 175, Isman, «Tra spie», ό.π., 17 18.

⁵ Elena Favaro, *L'arte dei pittori in Venezia e i suoi statuti*, Firenze 1975, 70, 84, 104, 111, 144, πρβλ. Λεξικό, ό.π., 151. Βλ. και Μακρυνιώστας, *Αντώνιος Βασιλάκης*, 176 177, όπου φωτογραφία έργου (1597), μεταφρασμένου στα ελληνικά, χωρίς αρχαιακή παρομοιότητα, με μνεία του ονόματος του Βασιλάκη ως *gastaldo della scolla di pittori*: στη σημ. 1 αναφέρεται περιέργως ότι ο γαστάλδος της συντεχνίας, δηλαδή ο πρόεδρος, ήταν «ανάλογα με την περίπτωση δικαστικός επιμελητής ή επιστάτης κτημάτων ακόμη και επίτροπος εκκλησίας. Εδώ πρόκειται για τον δικαστή της αδελφότητας» (sic). Αργότερα, το 1615, μαρτυρείται να έχει πουλήσει

στον Johannes Battista de Bernardis ένα σπίτι στη συνοικία του S. Leonis: A.S.V., *Notarile, Atti*, b. 5934 (Teseo Zio), φφ. 8r 9r (21 Φεβρουαρίου 1614 β.έ.).

⁶ Μ.Ι. Μανούσακας, «Έλληνες ζωγράφοι εν Βενετία μέλη της Έλληνικής Αδελφότητος κατά τον ΙΣΤ' αιώνα», *Μνημόσυνο Σοφίας Αντωνιάδη*, Βενετία 1974, 223, πρβλ. Μακρυνιώστας, *Αντώνιος Βασιλάκης*, 51.

⁷ Μανούσακας, «Έλληνες ζωγράφοι», 223. Αθαν. Δ. Παλιούρας, *Τα ψηφιδωτά του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων της Βενετίας, Θεσσαυρίσματα* 15 (1978), 154 155.

⁸ Ιωάννης Βελούδης, *Ελλήνων ορθόδοξων αποικία εν Βενετία. Ιστορικών υπόμνημα*, έκδ. β', Βενετία 1893, 47.

⁹ Μανούσακας, «Έλληνες ζωγράφοι», 223 224.

¹⁰ R. Bratti, «Notizie d'arte e di artisti», *Nuovo Archivio Veneto*, n.s. anno XV 30,1 (1915), 469.

¹¹ A.S.V., *Notarile Testamenti*, b.684 (Francesco Mondo), n. 916.

¹² Archivio della Curia Patriarcale di Venezia, *Santa Margherita, Registri di morti*, b. 2, χ.άφ. (1609 β.έ., 3 zener).

¹³ ... *mercante de lana* (ό.π.).

ποτέ Ιωάννη, βενετός έμπορος, Guglielmo Rubbi. Ο Ιωάννης Βασιλάκης, πάντα σύμφωνα με το έγγραφο, είχε πεθάνει στην πόλη Ormus, όπου είχε συστήσει εμπορική εταιρεία (*negotio della compagnia*) με τον βενετό Rubbi¹⁴. Η πόλη Ormus (Ormuz) στον περσικό κόλπο ήταν γνωστό κέντρο εξαγωγής πολυτελών ύφασμάτων και δερμάτων από έρμίνη προς τις αγορές της Δύσης¹⁵. Με άλλα λόγια, ο Ιωάννης Βασιλάκης, αδελφός του ζωγράφου Αντωνίου, είχε αναπτύξει εμπορική δραστηριότητα στην Περσία. Αν δει κανείς τα πράγματα μέσα από αυτό το πρίσμα, μπορεί να συμπεράνει ότι ο Ίάκωβος Βασιλάκης, επίτροπος των κληρονόμων του πεθαμένου αδελφού του Ιωάννη, ήταν κι αυτός έμπορος με συμφέροντα στην Περσία. Η ένασχόληση αυτή, ασφαλώς προσδοφόρα, δεν πρέπει να του απαγόρευε να ασκεί συγχρόνως τη ζωγραφική τέχνη, καθώς η τελευταία δεν θα του εξασφάλιζε μιαν άνετη ζωή. Έτσι, έξηγείται το γεγονός ότι μαρτυρείται στα έγγραφα ως έμπορος μαλλιού (άποβιωτήριο πράξη), αλλά και ως ζωγράφος (πράξη πληρωμής του από την Έλληνική Αδελφότητα για τα σχέδια των ψηφιδωτών του ναού).

Στο σύγγραμμά του ο Ridolfi αναφέρει ότι ο Βασιλάκης είχε συνάψει τρεις γάμους, ότι είχε έναν γιό, τον Στέφανο, που ήταν όπως και ο πατέρας του ζωγράφος, και ότι δύο κόρες του είχαν γίνει μοναχές στο βενετικό μοναστήρι της Santa Chiara¹⁶. Το 1609, πέθανε η Giacomina, μία από τις γυναίκες του, κόρη ενός εκτιμητή, του ποτέ Zuanne. Σύμφωνα με τη διαθήκη της, συνταγμένη λίγες μέρες πριν από τον θάνατό της, η Giacomina είχε ορίσει ως επιτρόπους τον αδελφό της Nicoletto και τον προγονό της, Στέφανο, στον οποίο είχε αφήσει και το ποσό των πενήντα δουκάτων¹⁷. Δεν γίνεται λόγος στη διαθήκη για τις κόρες του Αντωνίου, ίσως γιατί οι δύο από αυτές είχαν ήδη κλειστεί σε μοναστήρι και η τρίτη είχε ίσως παντρευτεί και άνεξαορητοποιηθεί από τον πατέρα της. Όσο για τον Στέφανο, το όνομά του δεν μνημονεύεται στην έξουσιοδότηση του 1596 μεταξύ των παιδιών του

Αντωνίου¹⁸, επειδή δεν είχε περιληφθεί στη διαθήκη του άποθανόντος θείου του, Ιωάννη¹⁹. Αντίθετα, αναφέρεται στη διαθήκη της Giacomina, το 1609, ως γιός του άνδρα της (*Steffano, figliolo de misser Antonio, mio consorte*).

Τη σχέση αγάπης που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στον Στέφανο και τη μηριά του βεβαιώνει όχι μόνο το γεγονός ότι η Giacomina τον είχε ορίσει επίτροπο της διαθήκης της, αλλά και η απόφαση μετά τον θάνατό της του Αντωνίου και του γιού του να ζωγραφίσουν μία *palla*²⁰ στη μονή της Santa Maria dei Carmini, με αντάλλαγμα οι μοναχοί να τελούν μνημόσυνα για τη σωτηρία της ψυχής της συζύγου και μητριαίας αντίστοιχα. Στο συμφωνητικό που χρονολογείται το 1610 τα δύο μέρη, από τη μία μεριά ο Αντώνιος Βασιλάκης, έπονομαζόμενος Aliense, μαζί με τον γιό του Στέφανο, και από την άλλη οι πατέρες του μοναστηριού της Santa Maria dei Carmini συμφώνησαν τα ακόλουθα: Οι δύο πρώτοι συμβαλλόμενοι αναλάμβαναν την υποχρέωση να «φτιάξουν» (*far*) μέσα σε ένα χρόνο μία *palla* στη μεγάλη τράπεζα της μονής, 12 ποδιών ύψους και 28 ½ ποδιών πλάτους²¹ (δηλαδή 3,78 μ. ύψος και 8,82 μ. πλάτος), αξίας 500 δουκάτων που θα την έκτιμοῦσαν εμπειρογνώμονες. Από την άλλη μεριά, οι μοναχοί όφειλαν σε αντάλλαγμα να τελούν μνημόσυνα για τη σωτηρία της ψυχής της Giacomina, διαφόρων συγγενών του Αντωνίου και μετά τον θάνατο του τελευταίου να τελούν επιπλέον μνημόσυνα για τη σωτηρία της δικής του ψυχής.

Δεν αναφέρεται στο νοταριακό έγγραφο ούτε ότι ο Αντώνιος και ο Στέφανος ήταν ζωγράφοι ούτε ποιά θέμα θα ζωγράφιζαν στην *pala*. Στον βενετικό ναό σήμερα και την παλαιά μονή της Santa Maria dei Carmini δεν έντοπίζονται έργα του Βασιλάκη²². Η μοναδική συνεπώς μαρτυρία για τη ζωγραφική σύνθεση στη βενετική μονή σώζεται σε ένα νοταριακό έγγραφο. Η χαμένη αυτή ζωγραφιά προστίθεται στον μακρό κατάλογο των έργων του Αντωνίου Βασιλάκη, ο οποίος είναι σύμ-

¹⁴ A.S.V., *Notarile, Atti*, b. 7886 (Girolamo Luran), *Protocollo 1596 II*, φφ. 611r 613r.

¹⁵ Βλ. για την εμπορική αυτή πόλη W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen- Age*, τ. 2, Leipzig 1885 1886 (φωτοτ. έπανέκδ. Amsterdam 1959), 133.

¹⁶ Ridolfi, *Le meraviglie dell'arte*, ό.π., 445, 449. Σύμφωνα με τα νέα στοιχεία (βλ. παραπάνω) ο Βασιλάκης είχε τρεις κόρες.

¹⁷ Μνεία της διαθήκης Μακρυκώστας, *Αντώνιος Βασιλάκης*, 69 σσημ. 76.

¹⁸ Βλ. πιο πάνω.

¹⁹ Δεν είναι γνωστός ο λόγος για τον οποίο ο Ιωάννης δεν είχε πε-

ριλάβει στους κληρονόμους του τον Στέφανο. Πιθανότατα η διαθήκη του να είχε συνταχθεί πριν από τη γέννηση του άνηψιού του.

²⁰ *pala*: πίνακας που κοσμεί την άγια τράπεζα στον καθολικό ναό.

²¹ Ένα βενετικό πόδι άντιστοιχούσε σε 31,5 εκ. π. (βλ. Δάφνη Χρονάκη, «Μετρολογικές παρατηρήσεις σε κτήρια εποχής ενετοκρατίας στην Ανατολική Κρήτη», *Πεπραγμένα Η Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. 2/2, Ηράκλειο 2000, 406).

²² Βλ. πρόχειρα για τον ναό που η οικοδόμησή του χρονολογείται στα τέλη του 13ου αιώνα G.Lorenzetti, *Venezia e il suo estuario, Guida storico-artistica*, Trieste 1974, 554 557. Η παρακαίμενη Scuola dei Carmini είναι κτίσμα του β' μισού του 17ου αιώνα (ό.π., 557).

φωνα μὲ τὸν εὐστοχο χαρακτηρισμὸ τοῦ Ridolfi «ἀίδιον σέμνωμα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος ἢ ὁποῖα τὸν ἐγέννησεν, ἀλλὰ καὶ τῆς Βενετίας ἣτις ὑπῆρξε ἡ κατοικία του καὶ πολλὰ διασώζει τῆς ἰκανότητος αὐτοῦ πολύτιμα μνημόσυνα...» (ἀπόδοση στὰ ἑλληνικὰ Α. Μουστοξύδη)²³.

Τὸ συμφωνητικὸ

A.S.V., *Notarile, Atti*, b. 5439 (Andrea d'Ercole), φφ. 579r-v.

φφ. 579r *Die mercurii 24, mensis Novembris 1610, in Sacristia Monasterii Sancte Mariae Carmelitarum.*

Desiderando il signor Antonio Vassalachi, detto Aliense, et il signor Steffano, suo figliolo, ambi insolidum, che per li reverendi padri di Santa Maria di Carmeni di questa città per anni otto venturi siino celebrate messe due alla settimana per l'anima della quondam madonna Giacomina fù sua consorte et poi mentre detto signor Antonio vive una alla settimana pro benefactoribus familiaribus et doppo la sua morte due alla settimana in perpetuo per l'anima del detto signor Antonio et de detto signor Steffano et havendo fatto instantia alli detti reverendi padri che contentino di accettar questo obbligo, perché all'incontro lui prometta et si obliga nel termine d'anno uno dal giorno presente di far φφ. 579v una palla per il reffettorio grande

del detto monasterio, in fazà di quello, d'altezza di pie dodici et di larghezza di pie vintiotto e mezo, che sarà di valor di ducati cinque cento, da esser cosi giudicatta da peritti, la qual cosa essendo statta proposta per il reverendo padre maestro Lunardo Priuli, prior nel suo capitolo, et havendo preso in esso capitolo di accettar detto partito, sono però dette parti, cioè il predetto reverendo capitolo da una, al qual intervenero il predetto padre maestro Lunardo Priuli, prior, il padre maestro Andrea Brunelli, prior di Borbigiagio, il padre maestro Gregorio Canal, reggente, padre Giovanni Battista Francesco, padre Lorenzo Pasqualini, padre Francesco Rizieri, padre Christoforo Bergamasco, padre Olivier Bonazza, padre Francesco Gotardi, padre Piero Suardo, padre Theodoro Amigoni, padre Alessandro Sebenico, sotto prior, padre Victo Melloni, padre Annibal Marchi, tutti che hanno voce nel predetto capitolo et quello intieramente rapresentante et detti signori Antonio et Steffano, padre et figliolo, dall'altra sono devnutti al presente instrumento, per il quale ogni una di esse parti s'obliganno di mantener et essequir quanto è predetto, obligando perciò se et tutti et cadauni beni suoi presenti et futturi sopra di che.

Testes: Dominus Oracius Bressanin, aromataris, ad signum trium frezarum, et Iohannes, figlio domini Antonii Noris, merciaris.

Chryssa Maltezou

THE PAINTER ANTONIOS VASSILAKIS NEW ARCHIVAL EVIDENCE FOR HIS LIFE AND HIS WORK

This paper presents a notarial document unknown until now, which was recently localized in the State Archive of Venice.

It refers to a lost work by the painter Antonios Vassilakis. Based on the evidence in the document, dated to 1610, after the death of Giacomina, wife of Antonios Vassilakis, the painter and his son from another marriage, Stefanos, a painter himself, agreed with the monks of the monaste-

ry of Santa Maria dei Carmini in Venice to paint a pala in the high altar of the monastery in exchange for conducting memorials for the salvation of Giacomina's soul, as well as that of other family members. In addition, new archival evidence came to light concerning Antonios' brothers, the painter Iakovos and the wool merchant Ioannis, who had developed a commercial enterprise in Persia.

²³ Ridolfi, *Le meraviglie dell'arte*, ὄ.π., 453. Μουστοξύδης, «Ἄντώ

νιος Βασιλάκης», ὄ.π. 179-180.